

УДК 378.1:37.032

ВИВЧЕННЯ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Катерина НОР (Миколаїв)

В статті розглядається вивчення спадщини В.О. Сухомлинського у системі безперервної освіти. Автор висвітлює методи, засоби, форми усвідомлення педагогічних ідей видатного педагога не як абстрактні поняття, а як особистісні професійні якості.

Ключові слова: педагогічна майстерність, гуманізм, професійна підготовка вчителя, післядипломна освіта

В статті розглядається вивчення спадщини В.О. Сухомлинського у системі безперервної освіти. Автор висвітлює методи, засоби, форми усвідомлення педагогічних ідей видатного педагога не як абстрактні поняття, а як особистісні професійні якості.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, гуманизм, профессиональная подготовка учителя, последипломное образование.

Актуальність дослідження. Освіта в сучасних умовах є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворенням інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, запорукою громадянського миру і майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, демократичної держави. Тому сьогодні особливої актуальності набуває проблема створення умов для формування особистості, яка має високий рівень самосвідомості, творчої активності, керується у своїй діяльності та поведінці гуманістичними цінностями.

Становлення сучасної школи актуалізує проблему особистості вчителя, зокрема, його педагогічної діяльності. Адже саме від нього – його духовного багатства, кваліфікації, майстерності залежить подальший розвиток суспільства. Успішна реалізація завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні залежить від особистості вчителя, який має орієнтуватися на постійний і професійний саморозвиток, оволодівати інноваційними технологіями організації навчально-виховного процесу. А це можливо лише завдяки процесу самоосвіти, яка є важливою формою підвищення кваліфікації вчителів і запорукою їхньої практичної діяльності.

Науково-педагогічна діяльність В.О. Сухомлинського вплинула на всю систему розвитку педагогіки і освіти не тільки в Україні, але й далеко за її межами. Сьогодні багата і різнобічна спадщина видатного педагога допомагає в реформуванні середньої і вищої освіти, в пошуках шляхів докорінного покращення навчання і виховання молодого покоління.

Метою статті є відображення системи вивчення гуманістичної педагогіки В.О. Сухомлинського у контексті професійно-педагогічної підготовки вчителя у післядипломній освіті.

Вивчення науково-педагогічної спадщини видатного педагога сприяє оцінці сучасних педагогічних явищ, прийнятті рішень стати мотивом професійної і громадської діяльності вчителя, його самостановлення, творчості. В.О. Сухомлинський, як особистість, перевершив свою епоху. Він зумів сам і організував учителів на збереження інтересу школярів до пізнавальної діяльності, до праці, щоб не допустити відриву школи від сім'ї, формалізму у виховній роботі. Вже тоді важливими ланками його творчості були демократизм, гуманізм, народність, те, що завжди відгукується в кожному вихованці. Він писав: «Пам'ятайте, що нема і не може бути абстрактного учня... Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливість кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці. А це означає, що в навчанні має бути індивідуалізація – і у змісті розумової праці, і в часі» [2, т.2. – с. 437].

М.Я. Антоненко зазначає: «У непросту епоху жив і творив В.О. Сухомлинський. Так, він був сином свого часу, але доба та, на жаль, не завжди і не в усьому виявилася спроможною піднятися до розуміння й осягнення істинного сенсу сповідуваних ним ідеалів» [1, с. 3].

Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського є підґрунтям у формуванні стратегії виховання в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в нашій країні. Теоретичні підходи і практичний досвід великого педагога слугують методологічною й організаційно-методичною основою гуманізації виховного процесу, його особистісно-соціальної спрямованості.

Впровадження педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в практику модернізації освіти – один з найважливіших напрямів діяльності кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти МОІППО.

Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського повинні бути усвідомлені вчителями не як абстрактні поняття, а як професійні якості для

реалізації принципів демократизації і гуманізації шкільного життя. Викладачі Миколаївського інституту післядипломної педагогічної освіти активно використовують ідеї Василя Сухомлинського в професійно-педагогічній підготовці вчителів. Професійна підготовка вчителя в процесі вивчення педагогічної діяльності Василя Олександровича формує аналітичне, конструктивне і творче мислення, діяльнісне засвоєння обраної професії.

За результатами теоретичного аналізу проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів колективом кафедри психології, педагогіки та менеджменту освіти була розроблена система використання науково-педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в навчальному процесі МОШПО. До організаційно-педагогічних умов, що забезпечують її ефективність були віднесені наступні:

- виокремлення названого напрямку в плані роботи кафедри психології, педагогіки та менеджменту освіти;
- збагачення дисциплін професійно-педагогічного циклу теорією та досвідом педагогічної діяльності видатного педагога;
- орієнтація навчального процесу в МОШПО на вивчення особистісних рис сучасного педагога, його пізнавальних особливостей, потреб, інтересів;
- розкриття світоглядно-дидактичних поглядів В. О. Сухомлинського на діяльність шкільного вчителя, їх актуальності для сучасного і перспективного розвитку педагогічної теорії і практики в Україні;
- пошук і підтримка творчих педагогів-дослідників спадщини В.О. Сухомлинського, а також сприяння впровадженню їх розробок.

СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Теоретична підготовка				↔	Методологічна підготовка				↔	Методична підготовка				↔	Практична підготовка			
Аудиторна				↔	Позааудиторна				↔	Практична								
Педагогіка та психологія	Методика виховної роботи	Професійно-фаховий напрям	Педагогічні технології	↔	Семінари-практикуми	Науково-практичні конференції	Опорні школи «Гуманістичної педагогіки В.О. Сухомлинського»	↔	Проект «Школа В.О. Сухомлинського – школа ХХ	Конкурс «Педагогічними стежинами В.О.С.»	Педагогічна студія «Школа під блакитним небом»	Фестиваль педагогічних ідей						

Запропонована система побудована на підставі підходів, що ґрунтуються на загально-педагогічній схемі навчально-виховного процесу і містить три блоки. До першого блоку входить теоретична, методологічна, методична та практична підготовка. У другому блоці вказані основні види діяльності вчителів: аудиторна, позааудиторна, практична. У третьому блоці акцент робиться на реалізацію ідей В.О. Сухомлинського під час різних видів діяльності і на практично-творчу реалізацію знань про видатного педагога у проекті «Школа В.О. Сухомлинського – школа ХХІ століття».

Під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін вчителі знайомляться з теоретичними основами гуманістичної педагогіки В.О. Сухомлинського, оволодівають основними категоріями, поняттями, дізнаються про методи, форми, засоби, прийоми, які використовував у «школі радості» В.О. Сухомлинський, набувають

навичок діалогу, взаємодії. На заняттях використовуються міні-диспути на основі творів В.О. Сухомлинського за такими проблемними питаннями: «Кого я вважаю взірцем для наслідування», «Людський ідеал та ідеальна людина», «Моральність і краса». У вчителів створюється змістове поле знань на основі аналізу праць видатного педагога.

Спецкурс «Гуманістична педагогіка В.О. Сухомлинського» є інтегруючим. Тут відбувається творче і аргументоване застосування ідей та досвіду педагога. За творами В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителеві» та ін. вчителям пропонуються проблемні питання. Наприклад:

- Які вимоги ставить В.О. Сухомлинський до вчителя-майстра? («Я розумів: щоб стати справжнім вихователем дітей, необхідно віддати їм своє серце»).

▪ Які педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського про виховання молодшої людини актуальні на сьогоднішній день? («Виховання – це насамперед людинознавство»).

▪ Які поради щодо педагогічної діяльності та особистості вчителя надавав В.О. Сухомлинський?

▪ Які педагогічні поради В.О. Сухомлинського щодо організації навчання дітей вам сподобалися найбільш за все?

Цілком зрозуміло, що в даній статті ми не можемо навести повний перелік тем, за якими аналізується досвід видатного педагога.

З метою вивчення, розвитку та впровадження творчої спадщини В.О. Сухомлинського у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи був започаткований проект «Школа В.О.Сухомлинського – школа XXI століття», учасниками якого стали учні, вчителі ЗОШ, вихователі ДНЗ, методисти та викладачі МОШПО, викладачі та студенти МНУ імені В.О. Сухомлинського, студенти педагогічного коледжу. Проект передбачає чотири етапи (підготовчий, організаційно-моделюючий, коригуючий, підсумковий) і розрахований на п'ять років. У рамках проекту проводилися науково-практичні конференції «Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського: орієнтири школи XXI століття», «Проблема підтримки обдарованих дітей в педагогічній творчості В.О. Сухомлинського і сучасних науковців», семінари «Сучасний урок у вимірах гуманної педагогіки В.О. Сухомлинського», «Духовно-моральне виховання в сучасній школі в контексті ідей В.О. Сухомлинського», педагогічні читання «Педагогічна майстерність В.О. Сухомлинського».

Головне місце в практичній роботі займають конкурси, які щорічно підводять результати великої дослідницької роботи педагогічних працівників Миколаївщини щодо творчого осмислення спадщини Василя Олександровича Сухомлинського. Результати роботи вчителів ЗНЗ та вихователів ДНЗ представили на обласному конкурсі творчих робіт «Педагогічними стежинами В.О. Сухомлинського» за напрямками «У світі природи», «Стежками казок», «Уроки доброти» тощо. Учні представили на конкурс власні творчі роботи «Казка – колиска думки». У рамках проекту проводився заочний обласний конкурс на кращий соціально-педагогічний проект «Шкільне подвір'я».

Всі учасники, а їх щорічно понад 150 осіб, в ході підготовки робіт до конкурсу перейняли повагою до педагогічної спадщини видатного вченого і хотіли через власні роботи: будь то портрет чи малюнок до творів Василя Олександровича, вірш або есе, розробку уроку

або виховного заходу, серйозне наукове дослідження або розробка семінару-практикуму показати ідеї, які більш за все їм сподобалися. Тому можна сміливо стверджувати, що у кожній роботі, поданій до конкурсу, залишилася частинка серця автора. А по-іншому і не можна розповідати про такого педагога-гуманіста.

В.О. Сухомлинський вважав казку духовним багатством народної культури, створення яких є тим взірцем, що роздмухує вогник дитячої думки та уяви: «Казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів – живою реальністю мислення. Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови» [15, 176].

Логічним продовженням конкурсу стала педагогічна студія «Школа під блакитним небом». У педагогічній студії прийняли участь учні початкових класів, які вчилися складати казки у «зеленому класі». Створення казок проходило за такими етапами: спостереження, мовна і загальна активність, аналіз і осмислення фактів; організація дослідницької діяльності. Розвитку творчої уяви сприяли такі види роботи, як словесне і графічне малювання, складання плану, підбір синонімів, метафор. Діти проявили здібність до фантазування, уяви, моделювання, творчості.

Наступною формою позааудиторної роботи з загальнопедагогічної підготовки є читацькі конференції. Читацька конференція – це важлива форма позааудиторної роботи з формування у педагогів позитивного ставлення до обраної професії, поглибленого інтересу до психолого-педагогічної і художньої літератури.

Усі ідеї Василя Олександровича звернені до демократичного, творчого початку в освіті і вихованні. Голова Української асоціації Василя Сухомлинського, академік АПН України О. Я. Савченко вважає: «З плином часу, втілення творчого доробку В. О. Сухомлинського в практику роботи сучасної школи набуває поширення й поглиблення, до цього залучаються дедалі ширші кола освітян».

Відповідно до рекомендацій МОШПО у школах і дошкільних закладах області оформлені (оновлені) куточки, стенди, де представлені твори видатного педагога, література про нього, матеріали педагогічних читань, науково-практичних конференцій, матеріали з досвіду роботи педколективів, педпрацівників з питань творчої реалізації педагогічних ідей В.О.Сухомлинського в умовах модернізації освіти.

Творчими здобутками впровадження проекту «Школа В.О. Сухомлинського – школа XXI століття» стали:

- збірник матеріалів науково-практичної конференції «Педагогічні ідеї В.О.Сухомлинського – орієнтири школи XXI століття»;

- методичний посібник для вчителів «Педагогічними стежинами В.О. Сухомлинського»;

- науково-методичний посібник для вчителів, слухачів курсів підвищення кваліфікації «Казка – колиска думки»;

- урок для вчителів з елементами тренінгу «Серце віддаю дітям»;

- батьківські дебати «Наші сімейні традиції»;

- методичні посібники з впровадження досвіду вчителів початкових класів і вихователів дошкільних навчальних закладів тощо;

- методична збірка за результатами тижня «Чарівний світ казок усіх вітає».

Отже, практика нашої роботи показала, що така організація вивчення педагогічного досвіду В.О.Сухомлинського стимулює звернення вчителів до наукових джерел, першоджерел видатного педагога, підсилює прагнення до набуття теоретичних знань для отримання відповідей на поставлені питання, розвиває аналітичні здібності педагогів, сприяє правильному використанню інформації, відпрацьовує самостійність і ініціативність в рішеннях. Аналіз літературних джерел В.О.Сухомлинського формує в учителів особистісно-професійні якості гуманного педагога, а саме: інтерес до внутрішнього світу дитини; турботу про його щасливе життя; повагу неповторної індивідуальності дитини як людини.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антоненко М. Я. Славний український педагог-гуманіст / М. Антоненко // Педагогіка і психологія. – 2003. – №2. – С. 36 – 44.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 3.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2.
4. В. О. Сухомлинський – майбутньому педагогу: Наук.-метод. посібник [Текст] / За ред. професора В.Д. Будака, професора Пехоти О. М. – Миколаїв, 2004. – 260 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям [Текст] / В. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – 243 с.

УДК 37.035.3

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПАВЛИСЬКОЇ ШКОЛИ

Лідія ПИРОЖЕНКО (Київ)

У статті розкривається роль матеріальних і не матеріальних складових освітнього середовища Павлівської школи 60-х рр. ХХ ст., які так чи інакше впливали на формування творчої особистості дитини, конструювання нею свого власного внутрішнього змісту освіти.

Ключові слова: творча особистість, освітнє середовище, друга програма, зміст освіти.

В статье анализируется влияние материальных и не материальных составляющих образовательной среды Павлівской школы на формирование творческой личности ребенка, конструирование ею собственного внутреннего содержания образования.

Ключові слова: творча особистість, освітнє середовище, друга програма, зміст освіти.

Заснований, започаткований і впроваджуваний у Павлівській школі педагогічний експеримент був спрямований на „якісно новий результат освіти та виховання дітей” [7, с.7]. Для досягнення цього якісно нового результату педагог створив *цілісну педагогічну систему*, у центрі якої – особистість дитини як самоцінність і мета навчально-виховного процесу. Провідними ідеями його системи, за словами О.Сухомлинської „виступають гуманізація, природовідповідність і

демократизація всієї життєдіяльності дитини” [8, с.62].

Василь Олександрович відтворив „реальний зразок особистості, наділив її живими думками й почуттями, визначив її вчинки та дії. При цьому обґрунтував шляхи, засоби й методи формування ідеальної людини у відповідності із цілями соціалістичного суспільства, з врахуванням вікових, психологічних, статевих особливостей розвитку дитини. Ці особливості він розглядав у тісній єдності із соціальною дійсністю, з